

1

Sjon Dinkela en de Kinderen Rock 'n Roll



Peter Laura

# 1

Sjon Dinkela  
en de Kinderen Rock 'n Roll

Copyright © 2015 Peter Laura  
Omslagontwerp en illustratie: Peter Laura  
Omslagfoto: Hans Siebering  
ISBN: 9789402127676

## **Inhoud:**

HOOFDSTUK EEN	
	7
HOOFDSTUK TWEE	
	31
HOOFDSTUK DRIE	
	58
HOOFDSTUK VIER	
	86
HOOFDSTUK VIJF	
	112
HOOFDSTUK ZES	
	142
HOOFDSTUK ZEVEN	
	174
HOOFDSTUK ACHT	
	205
HOOFDSTUK NEGEN	
	236
HOOFDSTUK TIEN	
	262
HOOFDSTUK ELF	
	292
HOOFDSTUK TWAALF	
	320
Naschriftje - Verantwoordinkje	
	348
Speellijsten, titels en citaten	
	349
Beeld	
	367



Sjon gluurde tussen zijn benen door naar de drol in de wc-pot, heel even, omdat hij dacht aan Stuffer, die had verteld dat hij een voorspellend teken zag in de vorm van de drol die hij maakte. Sjon dacht daar niet zoveel van. Het was geen teken. Die van hem lag rond als een ring. Hij veegde zijn kont af en trok door, waste zijn handen en bleef nog even staan luisteren tot het ruisen van de stortbak stilviel – niets, de school was leeg. Hij slenterde door de gangen en snoof de geur van linoleum en natte jassen, een geur van onbehagen, van niet naar school willen en toch moeten, van wachten tot de zoemer gaat en hopen dat je geen beurt krijgt. Maar aan de kapstokken hing niet meer dan een vergeten sjaal. Sjon stak een peuk op en liep kalm verder. De rook bleef achter hem in de lucht hangen, als een vaandel.

Hij had zich laten insluiten na de laatste les, maar niet om proefwerkvragen in te kijken of een grap uit te halen, die tijd was voorbij en dat zou spoedig blijken. De deuren van de school waren afgesloten, maar het raam in het kamertje van de conciërge keek uit op een beschut tuintje bij de fietsenstalling en ging gemakkelijk open. Sjon kroop erdoor en maakte zich onder dekking van de struiken uit de voeten. Niemand had hem zien gaan.

Sjon Dinkela telde zeventien jaren en was een gemiddelde leerling, bepaald niet groot en met schuine, groene kattenogen en halflange, zwarte haren, een beetje een gluiperd, maar niet onaantrekkelijk. In zijn zwarte leren jack en strakke spijkerbroek had hij iets gemeens, maar omdat hij klein was ook iets liefs, als een ondeugend jongetje. En zoals hij traag de klas kon binnenslenteren, plagerig grapjes makend, werd hij door sommige meisjes aanbeden, hoewel die ook een beetje bang voor hem waren. Juist daarom.

In de Veenkoloniën, waar Sjon opgroeide, werd weinig uitgesproken – het volk van stugge plaggenstekers en zuinige kooplieden was op zichzelf gericht en argwanend. Het stadje Pekel, waar Sjon nog bij zijn ouders inwoonde, bestond uit een verzameling herenhuizen langs een trekvaart waaraan rijen kruiperige arbeidershuisjes lagen uitgeteld, onderbroken door telkens dezelfde karakterloze moderne kleine winkelcentra. Het omliggende wijdse land was zompig, grauw en leeg, doorsneden met strakrechte kanalen waarop het in de winter ver en breed schaatsen was en in de zomer buitenaards ogende, witte motorjachten van rijke westerlingen de koloniën binnentrokken. In afgelegen stulpjes in het veld doken anarchisten en kunstenaars levenslang onder, van over de grens kwamen voortvluchtige Duitse terroristen schuilen, en in nauwelijks van het bruine veen te onderscheiden, armoedige dorpjes ten oosten van Pekel, verschans-

ten zich hele volksstammen communisten, die zich van generatie op generatie tegen de herenboeren en stadse kooplui hadden verzet.

Er hing dan ook een sfeer van bedreigde zelfvoldaanheid, in Sjons thuisplaats – overheid en brave burgerij vormden een krampachtig gesloten front tegenover het omliggende platteland met zijn arbeiders en arbeiderskinderen, die zich onder invloed van het Vrije Westen aarzelend begonnen te emanciperen. Op de conservatief geleide middelbare school in Pekel werd geleerd dat feodale verhoudingen de enig vruchtbare waren en alle vormen van socialisme het berderf van zeden.

In de uitgestrekte Ommelanden, tussen de velden en akkers buiten het stadje, had zich echter het werkelijke kwaad genesteld in borderlen en gokhuizen, die verkapt als verstilde uitspanningen de belangrijkste economische factor in de regio vormden. Al stelden ze uiterlijk niet meer voor dan aan eenzame weggetjes gelegen, van zweet, vet en rook walmende kroegen, waar bedrog en ontucht werden gepleegd. Ze werden bezocht door dezelfde mannen die in stadjes als Pekel, Olleschans, Veening en Zoutham ijverig de burgermansdeugden bewaakten. 's Avonds en in de weekeinden struinde Sjon Dinkela op zijn brommer dergelijke etablissementen af, om er een praktischer vorm van onderwijs te genieten dan op het Pekeler Winkler Prins College. Hij kon méér leren van de zakenlieden, koppelbazen en handelaren in drugs en sexslavinnen, die hij er aansprak en met zijn charme en overmoed voor zich innam. Hij kopieerde hun taalgebruik en zeden, maar hoedde zich ervoor hun domheid over te nemen, die hij met zijn talent voor het slechte doorzag. Sjon luisterde en observeerde, hongerig naar erkenning, maar bleef naar school gaan, waar hij zich schijnbaar aan de regels hield. Hij was stil of gevat, praatte iedereen naar de mond, zonder zijn gevoel voor humor te loochenen, maar bleef ongrijpbaar.

Zijn leraren, op school en in de kroeg, voelden wel aan dat Sjonnie niet deugde, dat het een kwestie van tijd was of hij hen onverwacht in de rug zou aanvallen. Maar zij konden niet meer doen dan hem in de gaten houden, vanaf het moment dat hij binnenkwam tot hij in de blauwe walm van zijn brommer wegscheurde.

En niets werd er uitgesproken. Bij confrontaties met de machthebbers beheerste Sjon de onderkoelde taal van de oudere generatie – aftastend, loerend, belust op voordeel –, waarmee hij de gewichtige mannen pareerde en indruk op hen maakte. Omdat hij appelleerde aan hun eigen slechtheid – de blaag herinnerde hen aan hun eigen, van kwaadwillendheid vergeven jeugd, waarin alleen de sluwsten overeind gebleven waren. En bovenal erkenden de leraren, sjacheraars en kroegbazen, Sjon Dinkela's vermetelheid als het paspoort



naar de Moderne Tijd, in een achtergebleven gebied dat geen uitzicht had op een toekomst waarin alles hetzelfde zou blijven.

‘O, ik ben geen socialist!’ sprak ik plagerig tegen de communistisch gezinde jongens uit de klas – die aan mijn tafeltje in de Melkbar waren neergestreken als een vlucht mussen, onrustig op zoek naar een moment van bevestiging, maar niet echt geïnteresseerd in ideeën. Jongens van mijn leeftijd, die mij beschouwden als een representant van ‘Holland’, waar het verzet tegen de heersende klasse vandaan kwam. Omdat ik hasj rookte op het schoolplein en als enige in de klas leraren van repleik diende, wanneer die mijns inziens praatjes verkochten. Waar ik ook mijn omgang met Sjon Dinkela aan te danken had, al wantrouwde hij mijn motieven.

Ik legde het uit: ‘Socialisten denken dat je elke misstand bij de wet kunt verbieden en de samenleving dan vanzelf rechtvaardig wordt, maar ook in een land waar alles goed geregeld is en het bestuur democratisch, blij je afhankelijk van de persoon achter het loket, de politie op straat, chef op het werk, leraar op school. Als die een rot-dag hebben, ontevreden zijn over hun baan, hun huwelijk of hun hele leven, of als het gewoon hufters zijn, kun je soms beter af zijn met een behulpzame, vriendelijke fascist in een misdadig systeem...’

De jongens lachtten wat en begonnen te klagen, over die en die, leraren, politici, hun tegenzin. Ik zweeg, bestudeerde hun gezichten, terwijl zij doorelkaar praatten, en had er al spijt van hun verlangen naar ideologische houvast te hebben willen aftroeven. Het waren onnozele, maar Aardige Jongens.

Ook ik had de revolutie in mijn hoofd, maar niet die van de politiek of van een grimmig gevecht met de bazen. Ik sympathiseerde met de strijdbaarheid van het socialisme, haar geschiedenis van woede over onrecht uit idealisme, maar die liep telkens vast in de domheid en hebzucht van de goêgemeente, die bruuft was en vals, achterbaks en laf. Ik wantrouwde het volk, dat uiteindelijk zelf aanliep achter de opportunisten, politici en zakenlui die zich van idealen meestermaakten.

De jongens dropen af en lieten mij alleen aan mijn tafeltje, zoals ik het graag had. Nog met mijn eigen woorden in mijn hoofd, rolde ik afwezig een sigaret. Tegenover die jongens was ik niet verlegen. Er kon een rustgevende zekerheid in mij neerdalen, wanneer ik zo een beetje nadacht en redeneerde. En op de beste momenten kon ik die gedachten ook verwoorden, maar meestal niet. Eenzelfde innerlijke zekerheid kon mij worden ingegeven door het weer, of een geur, als een herinnering. De overtuiging dat alles in een groter verband redden had, andere dan toeval – vanuit een verleden, gericht op een

mogelijke toekomst. Verder dan dat kon ik, half kind, half volwassene, nog niet denken, maar in mij beleefde ik een sluimerende potentie die leek samen te hangen met de tijd. Het was april 1974 en mijn Revolutie hing in de lucht. In bleek voorjaarslicht, waarvan de bron nog verhuld ging achter laaghangende nevel, door de mist boven de stille akkers en weilanden rondom Pekel, naderde een okerkleurige zon als een heteluchtballon. God lag voor de stad.

Achter mij viel een stilte in het gemurmel. Ik draaide mij om en zag Sjon Dinkela door de openzwaaiende glazen deur van het caf etaria binnenkomen. Aan de formicatafeltjes met blauwwitgeblokte laken-tjes en op de barkrukken langs de toog, keken alle gasten op. Sjon, in zichzelf verzonken, leek zich niet bewust van de aandacht – traag nam hij zijn brandende peuk uit zijn mond, om die met een driftige armzwaai achter zich naar het trottoir te werpen. Als een onaangedane held, omgeven door zilveren licht, was hij iemand uit een andere werkelijkheid, wat zijn aanwezigheid des te voelbaar maakte.

Ik vroeg mij af welke werkelijkheid eigenlijk echt was, wat maakte dat ik Sjon in mij opnam als een personage uit een film, roman of stripverhaal, wat tenslotte gold voor alle aanwezigen in de Melkbar. Zoals Ray Davies van The Kinks zong – *'Everybody's in showbiz, everybody's a star!'* –, kon iedereen zijn wat ik van hem of haar maakte, terwijl ikzelf uitgesloten was van hun beleving, zoals in een verhaal de personages zich niet bewust waren van de schrijver, cameraman of tekenaar.

Maar de flauwe glimlach die over Sjon Dinkela's gezicht gleed toen hij mij ontwaarde – hoewel hij bij mij vandaan, in de richting van de toog bewoog –, bevestigde met een weldadig gevoel van vertrouwen dat mijn bestemming toch samenhang met die van anderen. De rest van de mensheid kon aan jou voorbijtrekken als in een doorzichtige gelei, onaangeraakt en zonder jou te raken, maar zodra iemand in je leven thuishoorde wist je dat, kon je het voelen, zien, als je daar oog voor had, wanneer je hem of haar tegenkwam. Dan was je elkaar op de ene of andere wijze vertrouwd.

Zoals ik en Boukje.

Een half uur eerder was zij de Melkbar binnengekomen, met haar allesverzengende schoonheid, die sinds ze weer gegaan was nog nanschroeiende in de ruimte. Zij kwam zoals altijd in het kielzog van haar struise vriendin Dina, haar *bodyguard*, die een kop hoger was. Boukje was zestien – ik zeventien, en mij bewust van mijn onbeholpenheid bij alles wat ik zei of deed, als zij in de buurt was. Waardoor ik mijn mond hield en wegkeek en geen schijn van kans maakte op het verdienen van haar waardering. Mijn verlegenheid ergerde haar, zo

veronderstelde ik.

Zo jong was ik, zo mooi en onschuldig nog, zo eigenwijs, maar ook zo beducht voor het bestaan – dat wil zeggen, voor het bestaan buiten mijn hoofd. Want in mijn gedachten was Boukje een vriendin. In dit boerenoord was zij zo wezensvreemd als ik, zij moest hetzelfde voelen. Maar zoals ik, kon zij dat niet laten merken, bang als wij waren onszelf voor schut te zetten. Andere jongens maakten met gemak een babbeltje met haar, hoewel zij steeds afstandelijk en koel bleef, maar die jongens dachten niet na.

Ik keek het raam uit, de straat in, en herinnerde mij wat Rollie zich hardop had afgevraagd: 'Hoe komt het dat je zo vaak Aardige Meisjes met ploerten van kerels ziet lopen?' Wat waar was, en onbegrijpelijk. Hoewel Freud zei dat een vrouw zich van nature onderwierp aan een sterke man, kon elk slim meisje nagaan dat ze niet gelukkig werd met een oppervlakkige egoïst. Ikzelf voelde geen enkele verwantschap met de populaire sportjongens en verkopers-in-de-dop, die hun leven lang kinderachtig bleven, vol van waar ze goed in waren, *scoren*. Maar ook niet met de aanhangers van het gebruikersgenot, de hasjrokers, met hun gespeelde 'onverschilligheid' en snobisme, uit vrees niet 'hip' genoeg te zijn, wat hen koud en wantrouwig maakte. De geestverruiming die hun drugs teweeg zouden brengen, leverde vooral kletspraat op en nerveus gegiechel. Hen ging het, zoals de sportjongens, erom bij een groep te horen en stoer te zijn.

Rollie en ik waren anders. Toch zei ik hem dat het pas echt 'vrouwvriendelijk' was om na een revolutie genoeg *macho's* te willen overhouden voor de meisjes en vrouwen die daar voor vielen. Zolang wij het maar niet hoefden te zijn, onze vriendinnen waren van Jung, niet van Freud.

Iedereen in mijn blikveld – behalve Sjon, die voor mij nu als enige 'echt' was – werd een personage uit de stripverhalen die ik in mijn schoolschriften tekende: 'De avonduren van Sjon Dinkela'. Met Sjon en zijn kameraden als rebelse deugnieten, de leraren van school als kampbeulen die ik met mijn tekenpen bestreed – in zwarte BIC-balpeninkt getekend op popmuziek van de radio en van mijn Honderd Grammofoonplaten.

Vanaf het ogenblik dat ik wakker werd kon David Bowie in mij opstaan en gaan zingen, als in een musical. Ik zong altijd – op de fiets, op weg naar school of naar huis, als ik met de hond liep en als ik op mijn kamertje zat, maar dan zacht zodat anderen het niet hoorden.

Alleen naast Rollie zong ik hardop, want hij moest mij verstaan, en ik hem, als hij zong, omdat wij zongen wat op het moment van toepassing was. Rollie zong meestal Bob Dylan, zo wist ik wat hij dacht. Voor ons waren liedjes zo werkelijk als het ogenblik in de tijd, met

zelfs meer betekenis, want de tijd ging voorbij, terwijl goede liedjes en de gevoelens die ze uitdrukten bleven.

Vanmiddag zong ik Bowies actuele hit 'Rebel rebel' (1974). Niet zijn beste, maar de tekst dekte mijn stemming:

*You've got your mother in a whirl,  
she's not sure if you're a boy or a girl  
Hey babe, your hair's allright,  
hey babe, let's go out tonight  
Rebel rebel*

Muziek had mij gered van de afzondering. Pas nadat ik als 11-jarige 'Waterloo sunset' (1967) van The Kinks had gehoord, en naar Radio Luxemburg was gaan luisteren, was er buiten mij iets gaande dat de moeite waard was mij voor open te stellen. Na de betonnen nieuwbouw van de jaren '50 en mijn, voor mijzelf duistere, mythologische kindertijd, was in de Jaren Zestig de popmuziek opgebloeid als een tuin die zich tot 1974 ieder seizoen had vernieuwd en veelkleuriger had ontwikkeld, als een kunstvorm waarin alles mogelijk was, waardoor ook elke denkbare toekomst mogelijk was geworden. Tot dan was de wereld buiten mij onveranderlijk gebleven, een zich opdringende dictatuur, waarvoor ik mij had moeten verschansen in mijzelf, maar in de popmuziek kwamen innerlijk en uiterlijk samen – in Top 40-hits op de radio en op de platen – *singles* en langspeelplaten of *LP's* – die ik kocht van mijn gespaarde zakgeld. Sindsdien zag ik de wereld om mij heen, met de popmuziek mee, veranderen.

In 1974 was het ondenkbaar dat de muziek die Rollie en ik 'draaiden' en de kleren die wij droegen, nog dezelfde waren als vijf jaren eerder – geen mannen of jongens hadden vóór ons zulk 'vrouwelijk' lang haar gehad als Rollie en ik, geen vrouwen droegen zulke 'mannelijk' stoere broeken en vertederend romantische jurken als meisjes in mijn Jaren Zeventig. Er raasde een culturele orkaan over het land en Rollie en ik zaten in het oog – te jong om al meebepalend te zijn, maar vrij om die veelkleurigheid in te drinken en ons eraan te laven. In de popcultuur van mijn tijd vond ik wezenlijk mijzelf, zoals alleen iemand dat deed wiens cultuur het op het moment was. Wat het niet was voor iedereen, tegelijkertijd.

'Dominee!' Toks en Teddy hadden voor iedereen een bijnaam. Slungelachtig de populairste jongens van de klas – ook bij leraren –, luidruchtig zonder opstandig te zijn – en met altijd een ouwelijk grapje klaar. Toks, als zoon van de burgemeester zelfverzekerd in zijn optreden, als een volwassen man, wierp een *paperback* op tafel. 'Eh, jij leest toch? Moet je dit lezen, het boek der boeken, hèhèhèh!'

Het was 'Ik, Jan Cremer'(1964) – hèt verkoopsucces van de Jaren Zestig, dat ik had gelezen, zoals ik de populaire Jan Wolkers gelezen had. Bij hen werd voor het eerst op papier geneukt, gevloekt en geschofeerd. Tot schrik van de oudere schrijversgarde, versteende notabelen en nette burgers, die de schijn van fatsoen prefereerden boven een werkelijkheid die nu eenmaal vunzig was, stonk en bloedde. Het realisme had de cultuur terecht opgeschud, maar ik had daarbij de zin gemist.

Staand, met vier handen op het tafeltje geleund, keken Toks en zijn maat mij triomfantelijk in mijn gezicht. 'Nou..? Of weet jij het weer beter, hèhèhèh?'

'O altijd!' Half plagerig, half serieus. 'Cremer was van gisteren, van vorig jaar, bedoel ik, toen sex het taboe was. Nu moraal het taboe is, kun je beter Ollie B. Bommel lezen, een moralist. Laat hem nu maar boeken schrijven, met Tom Poes als alter ego. "Ik, Jan Cremer" is niet de toekomst...'

'O nee? Wat dan wel?' Ted reikte me mijn antwoord op een presenteerblaadje.

'Ik, Peter Laura!'

Wie ouder was dan wij droeg een vroeger tijdperk met zich mee, de nasleep van de Grote Oorlogen in Europa, de burgerlijkheid van de wederopbouw en het rumoerig studentenverzet daartegen in de Jaren Zestig. Maar vooral was het de frustratie, van al wie de twintig voorbij waren, over de eigen verantwoordelijkheid voor teleurstellingen, die zogenaamde 'volwassenen' deed relativeren en bezwaar maken tegen mijn geloof. Ik observeerde, zoals John Lennon en Herman van Veen in hun liedjes, dat 'volwassenen' contrarevolutionair werden, ongelovig. En besloot om altijd zeventien te blijven – 17.

Het was het jaar nadat David Bowie beroemd was geworden met zijn alter ego Ziggy Stardust, Bob Dylan een *come back* had gemaakt na zeven gesluierde huwelijksjaren, en de Beste Nederlandse Rockband Golden Earring een wereldhit had met 'Radar love'(1973). Het jaar waarin, in mijn gedachten, mijn eigen *songs* waren begonnen vorm te krijgen.

Muziek was het enige waarin ik een zeker inzicht had – sinds ik als 4-jarige een grammofoonplaatje van Mitch Miller and his Orchestra met muziek uit de film 'The bridge on the river kwai'(1957) had gehoord, begreep ik dat oorspronkelijke melodieën zijn waar het om gaat. Omdat die uitstijgen boven alle genres, het geluid en de mode van het moment. Niet dat ik daar genoeg talent voor had, maar zoals David Bowie over zichzelf zei, kon je ver komen met artistiek inzicht en goede smaak. Al was hij daarmee te bescheiden, omdat hij juist wel dat zeldzame talent had voor tegelijk nieuwe en aanspre-

kende composities. Ik speelde amper gitaar en had niemand om serieus mee samen te spelen, maar er was altijd muziek in mijn hoofd en de voorstelling van succes.

Nadat ik met mijn band Rubberding had opgetreden in het Pekeler Jongerencentrum en op een zondagnamiddag in de Melkbar, was er iemand van een platenfirma komen luisteren in onze oefenruimte. Ik bedacht een andere naam en een maand later hadden wij een hit, als Peter Laura & De Kinderen Rock 'n Roll, met 'Het Gängstermeisje'. Sindsdien was ik de popster van Pekel, op straat, op de fiets of in de bus.

In mijn verhouding tot Boukje maakte dat jammergenoeg geen verschil, zij stond daarboven en was met andere dingen bezig. En ik had geen idee met welke.

*I'm looking for a vehicle, I'm looking for a ride*

De Vrolijke Vier buitelden voor het bordeel de taxi uit – hun zenuwen weglachend, flesjes sterke drank in hun jaszakken, wankelend, hip èn achterlijk. Zó Pekel. Sjon wuifde een bankbiljet voor het effen gezicht van de uitsmijter en zij waren al de zware entredeur door, de verbouwde boerderij in.

Dichte tabaksrook in het zaaltje drong bij hen binnen en zette zich vast in hun alledaagse kleren: spijkerbroeken en dunne jasjes op T-shirts, op halfhoge soldatenstampers – of de elegantere laarsjes van Sjon en Pinnig, die meer zin voor stijl hadden dan de andere twee, Job en Stuffer –, en in hun lange haren tot over hun kragen, behalve bij Stuffer die kortgeknipt was. Wanneer zij straks weer buiten zouden staan zouden ze stinken, wisten ze, maar niet langer als kinderen. Ze waren nog geen achttien, maar niet meer te stoppen.

'We gaan naar school!' sprak Stuffer. De tekst stond in een wit ballonnetje naast zijn hoofd.

'Biologieles!' grinnikte Job. Gevieren stapten zij het volgende plaatje in, omkaderd, getekend in zwarte balpenlijntjes op schoolschriftpapier – drie rijen plaatjes op één bladzijde, als het *storyboard* voor een film, met *close-ups*, in totalen en uitsneden, zorgvuldig geregisseerd. Belangrijk voor mij was dat de personages in elk plaatje herkenbaar getroffen werden, ietwat karikaturaal, maar goedgelijkend. Mijn voorbeelden waren Chic Young en Robert Crumb, wier stijlen ik samenvoegde tot mijn eigen stijl.

De mannen aan de toog en formicatafeltjes – in witte overhemden met opgestroopte mouwen of maatpakken, grijs en blauw –, aan het bier of de jenever, namen de jongelui op met Veenkoloniale achterdocht, maar speelden onverschilligheid met de stoerheid van ferme

kerels.

De baas, die plat Hollands sprak, telde de bijeengelegde biljetten en munten en voerde de jongens een halletje door, naar de voormalige koeienstal. In de lange hoge schuur was een straat ingericht met cabines ter grootte van lifthokjes, met glazen puien waaruit rood licht straalde. Achter het glas zaten meisjes en vrouwen in verleidelijke poses, in korte rokjes en zuurstokrose bloesjes, of pluche konijnenpakjes, compleet met lange oren en witte pompons op de achteruitgestoken billen. Hun gezichten, zwaar opgemaakt als van achttiende-eeuwse Franse hofdames, stonden verveeld, droevig of een beetje dom. Maar er was genoeg keuze tussen de twaalf prostituees, in verschillende leeftijden – tussen de 15 en 45, zo schatte Sjon in.

Ze zaten er als in cadeauverpakkingen in de etalages en verkochten sex als gebak of warme broodjes, *snacks*. Mannenzaak, voor meisjes en vrouwen bestond een dergelijk aanbod niet, niet dat de jongens wisten. Meisjes en vrouwen hoefden geen sex, niet dat ze wisten. De Vier kozen ieder een hoertje naar hun smaak.

Sjon de zwartharige in luipaardvel met haar koele blik, omdat zij er gevaarlijk uitzag, uitdagend. Een man kon haar temmen, als hij man genoeg was. Als in een bokstent op de kermis. Sjon ging voor wat hij niet vond bij Meina, avontuur en experimenten voor zijn ongewone psyche en sluimerende heldhaftigheid – die ik op school aan hem afzag, in de klas en in de pauzes op het plein.

Job zweette van schrik voor wat hem te wachten stond als hij met één van de vrouwen meeinging in haar peeskamertje, maar hij hield zich groot en opende de deur van die met het vriendelijkste gezicht, een wat oudere blondine met een zich moederlijk ontfermende oogopslag, die hem vertrouwen inboezemde.

Stuffer ging voor het delletje met een hulpeloze blik, een pak slaag zou haar nog begeerlijker maken en hem nog geiler, meende hij, en hij onderhandelde met de pooier over de mogelijkheden.

Pinnig nam een deerntje van zijn eigen leeftijd, dat zo onzeker leek te zijn als hij zelf was, over de vraag wat hij eigenlijk wilde.

Aan de overkant van de deel waren kamertjes afgetimmerd waarin de diensten werden verleend – de vrouwen, bitterzoet glimlachend, geschminkt, gekostumeerd en slecht acterend als bij amateurtoneel, namen ieder hun klant bij de hand mee een kamertje in. Hun tegenzin was overkomelijk bij zo jonge jongens, hoewel die in hun braafheid juist lastig konden zijn. Maar vooral herinnerden deze Vier hen aan een frissere omgang met mannen in een eerder bestaan, hun vorige levens. Desondanks of juist daarom, ging de consumptie van de waren in mijn schoolschriftje gepaard met ongemak en strijd.

Behalve in Sjons kamertje, waar hij zich meteen op zijn gemak voel-

de, koel als hijzelf was tegenover de koele tante, die hem evenzo als een uitdaging zag en plezier had in haar vrijer. Een vrouw kon hem temmen, als zij vrouw genoeg was. Geroutineerd kleepte Sjon zich uit, tot op zijn sokken, T-shirt en leren jack. En ervaren in het behagen van een meisje, maakte hij zijn luipaardvrouwtje het hof – strelend en zoenend, zuigend en likkend. Wat zij doorgaans niet toeliet, maar Sjon was onweerstaanbaar, volleerd teder. Hij liet haar op zijn beurt haar gang gaan, in de hoop dat zij haar ware aard zou blootgeven en hem anders, of méér, zou aanspreken dan hij van meisjes gewend was. Behendig stroopte hij zelf het kapotje over zijn staander, manoeuvreerde hij zich tussen haar gewillig geopende dijen en gleed hij vonkend bij haar binnen. ‘Shls!b!’ en ‘Mlmb!’ in de ballonnetjes.

Maar op het moment dat beiden pompend klaarkwamen, zij onverwacht extatisch, hij minder, besefte Sjon dat het zo was als met Meina – voor even gewichtloos, opgetild door de sensatie, maar niet zo anders dan wanneer hij zichzelf bevredigde. Zo had hij evenzogoed Meina trouw kunnen blijven, wat zij wilde. En Sjon wilde méér, misschien meer dan sex. Maar wat bevredigde méér dan klaarkomen?

Stuffer had intussen zijn gastvrouw mishandeld en zij was gaan gillen. Waarop de baas hen uit het kamertje had getrokken, haar meer klappen had verkocht en hem had bedreigd. De portier was erbij gekomen, een barkeeper, enkele vaste klanten, tien, twaalf vuisten. En Stuffer was onverrichterzake, witheet, het barzaaltje door en naar buiten gemarcheerd, zinnend op wraak.

Job had zijn best gedaan te voelen wat er, thuis, in zijn eigen bedje, door hem heen voer bij fantasieën over meisjes uit de klas. Maar dit was een vreemd wijf geweest, waarbij hij niets had gevoeld. En toen hij het tumult had gehoord dat Stuffer veroorzaakte, was dat het excuus geweest om terug in zijn kleren te schieten en zich, nog vóór Stuffer, tussen de klanten door de zaak uit te werken.

Pinnig had wat zitten praten met zijn ongelukkige leeftijdgenootje, dat giechelde en huilde. De baas had haar het vak geleerd door haar te verkrachten en bedreigde haar als ze weigerde te werken, wat zij te vaak deed. Ze kwam Pinnig voor als een gekooid vogeltje dat geen daglicht zag. Hoe kon een meisjesleven zo verkeren? En aangedaan, onhandig, wenste hij haar geluk, waarop ook hij het sexhuis uit sukkelde, onder de geamuseerde blikken van stamgasten.

De drie kameraden besloten niet op de vierde te wachten, en slenterden in het heldere middaglicht, verstoord zwijgend, langs de akkers terug naar Pekel, over een smal weggetje dat recht op de kerk aan liep.

De communistische verteller Theun de Vries – die ik kende – zei dat



hij schreef met een stijve in de slip, in de ban van zijn vrouwelijke romanpersonage. Mij ging het aan de tekentafel niet anders – daarvoor schreef je, daarvoor tekende je. De *ballpoint* in mijn hand tastte de rondingen van het meisje af, beschreef haar borsten – niet te groot, de vorm was belangrijker –, de dierlijke soepelheid waarmee zij lag neergevleid als een poes, met een arm om zijn nek, een hand in zijn haren, haar benen in opwindend gebogen lijnen om de zijne, zijn blote billen daar waar hij bij haar binnen was. Met het luipaardvel opgeschuierd, één borstje bloot aan zijn hand, was zij meer dan mijn lustobject – wat zij was voor Sjon, mijn vertegenwoordiger op papier. Haar gezichtje was het belangrijkste. Nauwkeurig, met ingehouden adem neergezet, in vette zwarte balpeninkt, moest ze mij verrukken als ik mijn hoofd ophief en mijn werk bekeek. Mijn voorstelling van het ideaal: de ogen, mond, kaaklijn, jukbenen en haren, het meisjesachtige, haar karakter en hoe het was met haar te vrijen. Als John Lennons 'Girl'(1965), Paul McCartneys 'Lovely Rita'(1967) of Bob Dylans 'Sad-eyed lady of the lowlands'(1966), die zij ieder '*het perfecte meisje*' hadden genoemd.

Brandend van tienerverlangen, zonder ironie – anders dan in Theo van der Boogaards 'Ans en Hans krijgen de kans'(1969), de baanbrekende tekenstrip die mij wel op ideeën had gebracht. Maar de idylle mocht niet lang duren, de werkelijkheid was hard en vol ironie – en ik tekende naar de werkelijkheid, met de lachers op mijn hand.

De Hollander stormde de cabine binnen, en Sjons pik floepte, klodders yoghurt spuitend, uit de schoot van het meisje. Bij wijdopengesperde ogen van beiden, opwippend van het bed, bewegingen weergegeven in dubbele lijntjes. Grote tekstballon naast de gebalde vuist van de pooier: 'Jullie zijn goddomme al uren aan het vozen van mijn geld! D'r uit!' Hoekige open letters als in het 'vrolijke weekblad Donald Duck'(1952-....) met Disney-strips.

Maar in het volgende plaatje was Sjon alweer bij zijn positieven en ramde hij de belager op diens archetypische boeventronie. 'Wham!' Zowat plaatvullende kaderletters, als in 'Batman'(1966). Bloedspatten uit de bokseersneus. Terzijde was een deel te zien van het meisje, dat zich een laken omgeslagen had. Haar tekende ik het liefst. De pooier sloeg terug. 'Pok!' Sjon vloog over het bed, door het bedtafeltje, tussen de houtsplinters en de scherven van een champagneglas. 'Crash!' Sjon, boos kijkend: 'Aaaargh!'

Met het gebroken glas in de hand dook hij naar de bordeelhouder, die nu overdreven geschrokken keek, en achter hen verscheen in de deur een gorilla in mannengedaante. Gezien vanaf het meisje dat ik, dichtbij, groot in beeld getekend had, verleidelijk, verbaasd starend naar het gevecht. Meer bewonderend dan bang, zoals de meisjes in

de Amerikaanse superheldenstrips 'DC Comics'(1936-....). Zoals in de muziek, kwamen in de cultuur van mijn Jaren Zeventig alle mogelijke genres samen.

Eén plaatje stonden pooier, aap en Sjon dreigend tegenoverelkaar. 'Grr!' Maar daarop gaf ik Kuifje een gastrol, met een glas bier in één hand, zak *patates* in de andere, rokende peuk in de mond, en baardstoppels op de wangen van het verder exact nagetekende eihoofdje. Ballon en letters in de bibberige stijl van Hergé: '*Ahwel, 'tistezeche, daddekik noar Pekel chekoerst kwam om mah bah u en u madammies chekend te moak'n, eh, nochthans chadekik 'nen vechtpartah nie uideweck!*' Met draaiende vuisten in boksterspose attackeerde hij de Hollander – die Kuifjes witte hondje Bobbie al aan zijn broek hangen had. Terwijl Sjon de kop van de gorilla met het glas bewerkte tot een bloederig ontvelde apenschedel. 'Uuuuuurgh!' Hoe gruwelijker het plaatje, hoe meer het mij bevredigde en ontspande. 'Jaaaaah!'

Tenslotte sprongen Sjon, Kuifje, Bobbie en het luipaardmeisje, opgelucht lachend, in formatie over de geklopte schurkengestalten, de lezer tegemoet. Om de half opgerichte, half verrotgeslagen kop van de pooier cirkelden onleesbare verwensingen, de gorilla lag ernaast als door een gehaktmolen gehaald. 'Einde'.

Er was ophef op straat voor de Melkbar, ik zag het door de ruit. Een kind aangereden. De dader gebaarde heftig van onschuld, uitgestapt achter het open portier van de Opel Kadett. De moeder huilde zichtbaar, voor mij achter het glas onhoorbaar. Een politieauto met flikkerend blauwe daklamp stond scheef op de stoep, agenten bevalen het publiek door te lopen. In de Melkbar stonden alle gasten met de neuzen tegen het raam, bedrukt stil of onderling mompelend, tot de jengelende alarmtonen van de ambulance – met het kind razend op weg naar Stad, gillend om redding – geleidelijk doofden in de gewone straatgeluiden, gedempt geroep, gelach ook.

Alle jongens in de klas – behalve ik – spaarden voor een auto, om op de dag dat zij achttien zouden worden, weg te kunnen rijden, Pekel uit, de Wijde Wereld in. Een auto maakte vrij, volwassen. Of dood.

Van opzij verscheen er in de ruit een gedaante op de stoep, een bejaarde zonderling in een herderskostuum van zo te zien jutezakken, een koord om zijn middel, met wit lang dun haar tot op zijn rug, een lange witte baard tot op zijn kruis, slappe vilthoed op. Met een houten herdersstaf in één hand opgeheven, de andere zwaaiend gebald tot een vuist, kwam hij mij voor als uit 'Suske & Wiske'(1945-....).

'Wee!' hoorde ik hem roepen, als verdwaasd, een verslaafde, dronken zwerver. 'Wee, de otomobilist! Dijken braken door en 1800 lieten het leven, offers aan de zee, eens in de 100 jaar. Daarop moesten

voor miljoenen florijnen nieuwe dijken het water buitensluiten, om ieder offer te sparen, geen mens mocht sterven als dat te verhoeden was. Nu worden, ieder jaar, 3000 levens geofferd aan de oto. En wie zegt er nu dat geen mens zo sterven mag, dat verkeren zo niet gaat? Wie stopt de otomoorden? Ook dit jaar moeten er 3000 sterven en duizenden méér breken en bloeden, opdat anderen otorijden. Mensenoffers aan machinegemak! Wee, wee...'

Sjon had zijn brommer op de staander getrokken en kwam door de achterdeur binnen in het keukentje van de kleine middenstandswoning, die hetzelfde was als het huis van de burens, zoals alle huizen in het Pekeler nieuwbouwwijkje. Zijn Pa en Moe zaten aan tafel, stilgezet als in de 100 jaren slaap van Doornroosje, in hun brave, nette en niet te dure kleren uit het warenhuis in Stad – zoals de hoofdplaats van de provincie, westelijk van de koloniën, genoemd werd en waar de lagere ambtenarenklasse van Sjons ouders zijn inkopen deed.

De familie Dinkela woonde in een streekroman, meedraaiend in de kringloop van geboorte, schooltijd, baan, gezin en dood, zonder persoonlijke ontwikkeling, behalve de berustende erkenning met de jaren, dat alles zich herhaalde, met iedere nieuwe generatie: dezelfde kinderstreken waarvoor geboet werd, dezelfde eerste verkering en keuzes die betreurd werden – tot telkens eenzelfde, praktische weg gevonden werd, in het accepteren dat ieders lot onveranderlijk was en de zin ervan alleen bekend bij een ongekende, maar onverbiddelijke god. Of quasi-‘modern’, dat aan de mechanismen van de natuur nu eenmaal iedere zin ontbrak, behalve die van het overleven.

In streekromans bevestigden de schrijfsters, meestal vrouwen, de kleinburgerlijkheid van hun lezeressen en lezers in hun vrees voor het andere en individuele. Een levenshouding die ook werd gevoed door het clichématige amusement van volkse feest- en sentimentsartiesten – niets nieuws te lezen, zien of horen, steeds hetzelfde als ouders, ooms en tantes, opa’s en oma’s, burens en de kameraden op school of op het werk, verdrong het geloof dat er méér mogelijk was dan cliché’s, iets dat nu verzuimd werd. Diep van binnen vermoedden de Pekelers wel dat zij iets verzuimden, iets in henzelf dat aangeboren menselijk was, maar de twijfel of zij hun levens juist of verkeerd leefden werd bezworen door te doen en te zijn zoals de anderen, naar bekrompen fatsoensnormen die prezen wat herkend werd en veroordeelden wat afweek. ‘Apart jah!’ schamperden zij dan met ferme spot, grijnzend en hoofdschuddend. ‘Oeh, apart jah...’ Daarbij draaide hun nieuwsgierigheid zich in hun magen om in zijn graf.

In het middenklasse nieuwbouwwijkje aan de rand van Pekel deed ik op mijn fietstochten wel de supermarkt aan, voor een pakje *shag*

of een Mars, maar liever niet. Daarbinnen, of ervóór, bij het fietsenrek en de parkeerplaats, groepte steevast de kleinburgerij samen, om in dreinzend dialect klagelijk en beslist hun streekdramateksten voor te dragen, instemming zoekend en ontvangend bij de hen toeknikkende figuranten. Ik hoorde er altijd dezelfde, weeïg makende praatjes over de aanschaf van nieuwe meubels, de verbouwing van de woning, familieleed, ziekte of dood. Met jengelende kinderen aan de jassen, handen in de zakken, gezapig joviaal, hielden de buurtbewoners zich met niets bezig dan het aflopen van identieke voorspelbare levenspaden, zonder er eigen levens op na te houden. In spijtige berusting en onderlinge bevestiging, bestonden zij alleen als families, burens en een koopklasse, zonder werkelijke betrokkenheid of eigen opvattingen. *'Zeg maar niets, dan zeg je genoeg!'* als gezinsmotto, wandtegelespreuk. Nietszeggend waren zij voor mij niemand, geen mensen. Zoals marsmannetjes, als wezens van een andere planeet, geschubde monsters, bestonden zij niet. Niet echt.

De Brave Burgers, die het materieel goed hadden, leken gepantserd tegen de weerzin die mij beving, in mijn betrokkenheid en met mijn opvattingen, bij wat ik meekreeg van hun praatjes, die als gifgas bij mij binnendrongen en mij verlamden. Misselijk vluchtte ik dan weg uit die beklemmende tragiek en eenvormigheid, op mijn fiets, onder de grootse noordelijke luchten, naar de verste verten en in mijzelf.

Streekromans sloegen dood, vond ik, waar literatuur opwekte, vensters openzette en frisse lucht inbracht. Hesse, Sartre, die ik las – al had ik naast mijn klassieke kinderboeken weinig literatuur gelezen. Ik verkende nieuwe wegen en trok mij zoveel mogelijk terug uit Pekel, buiten de kring, buiten alle kringen en kringetjes, tot in het veld en in mijn gedachten. Met, al zolang als ik kon denken, de vraag hoe iemand de wereld verdroeg, als hij of zij kon zien, horen en voelen.

Sjon verdroeg de lethargie van zijn ouders, de lucht in huis die ademen tot een opgave, alle bewegingen traag, gesprekken onverstaanbaar en elk geluid dat niet uit de radio of de televisie kwam onhoorbaar maakte, evenzo met moeite, maar hij was er niet bang voor. Hij werd er – op een ingehouden manier – agressief van.

In drie sprongen was hij de beklede trap op en met twee stappen in het slaapkamertje dat nog hetzelfde was ingericht als toen hij zeven werd en naar de lagere school ging – jongensachtig, niet kinderachtig, met affiches van motorfietsen aan de muur en een vaantje van Schiermonnikoog boven zijn bed tegenover het raam. Jaar na jaar, was hij in de zomervakanties op het waddeneiland geweest, telkens twee weken in dezelfde gehuurde stacaravan in de duinen. Splend met jongens en meisjes uit alle delen van het land, was hij steeds op zijn voordeel uit geweest – leergierig, een serieus kind, zelden uit-

gelaten, beheerst in zijn laconie en humor, en toewerkend naar een doel dat geen spel was. Als een kindsoldaat.

Maar een beetje ijdelheid was Sjon niet vreemd, toen hij zichzelf in de spiegel aan de badkamertegels zag, naakt, strak in zijn vel, bleek, omdat het niet zijn stijl was te zonnebaden – in het klaterende douchewater. Hij had zijn haren niet zoals politiek bewustere klasgenoten uit rebellie lang laten worden, maar het was prettig de nu natte slierten bovenaan zijn rug te voelen kriebelen, met toch iets van zin voor romantiek. ‘Meisjesachtig!’ bedacht hij grinnikend. Hij droogde zich af, föhnde zijn haar, met opnieuw zijn blik in zijn eigen blik, en trok schone kleren aan. Dezelfde blauwe spijkerbroek en een zwart T-shirt, waarvan hij twee kastplanken vol had liggen.

Hij propte haastig nog wat kleren in zijn oude sporttas van judoles, schoot zijn leren jack aan en raasde alweer de trap af, de keuken in – waar hij een paar tellen bleef staan bij zijn Pa en Moe, die nog als wasfiguren in een museumopstelling, roerloos, over koude borden soep gebogen zaten. ‘Ik blief bie Meina,’ zei Sjon, ‘den woist dah!’ En weg was hij.

Het knetteren van zijn brommer verstierf in een blauwe gasnevel, die nog op het achterplaatsje stond toen hij de straat al uit was. De buurt had hem horen komen en gaan, ik kon het horen lispelen van achter de vitrages, als van reptielen uit spelonken: ‘Dah wsssj’nie!’

### *Liar, liar, liar*

Op iedere school waar ik was weggestuurd had wel zo’n dromerig, ouder uitzierend meisje bij mij in de klas gezeten, dat sensualiteit en onschuld ademde en als enige van onze leeftijd al sex had – met oudere jongens van de HBS die mij te populair, arrogant en hard leken, terwijl dat meisje juist aardig was –, zich bewust van haar verleidelijkheid, maar lief, en nieuwsgierig naar mannen. In Pekel heette zij Helmi, lang, blond en wulps. Over haar werd geroddeld op het plein en door ouders van leerlingen: Helmi zou drugs gebruiken, nachten van huis blijven en door het ene na het andere ‘vriendje’ ‘misbruikt’ worden. Maar op mij maakte zij een ingetogen en waardige indruk – niet die van ‘een afgelikte boterham’, zoals meisjes met losse zeden genoemd werden, of van een *junkie*, een drugsverslaafde.

Helmi lachte naar mij, terwijl zij langs de toog en tafeltjes door de Melkbar liep, tot achterin, waar ik op mijn vaste plek aan het raam zat. Ze kwam direct op mij toe – met haar pukkeltje, de legerransel die scholieren als schooltas gebruikten, over de schouder, in haar zwarte coltrui en rok, zwarte maillot en pumps, die contrasteerden met haar bijna witte, sluike haar tot op haar borsten. Een typisch meisje

van het Noorden, met een hoekig, maar zacht gezicht, grote, staalblauwe ogen, lichte wenkbrauwen en een smalle mond. Wij hadden elkaar nog nooit gesproken, hoewel wij sinds augustus vorig jaar in dezelfde klas zaten. Tot vanmiddag.

Tijdens de tekenles had ik een rondje door het lokaal gemaakt om werk van de anderen te bekijken, nadat ik mijn werkstuk afhad. De autoritaire leraar, van wie we eigenlijk niet van onze stoelen mochten opstaan, had een fantasieloze kleuroefening in plakkaatverf opgegeven. Ik was niet goed in kleur, tekende daarom altijd in zwart-wit, hoewel ik een uitgesproken smaak had als het om kleuren van kleren, kamerwanden en meubilair ging – als de halfbakken kunstenaar die ik was. Dat ik kon tekenen had nog op geen enkele school, bij leraren of klasgenoten, indruk gemaakt en het deed weinig voor mijn reputatie, al helemaal niet bij meisjes, dat was ik gewend. Voor wie het waarnam was het een aardige bijkomstigheid, maar zelfs Rollie en Sjon zagen het als een hobby, niet als een talent.

Bij Helmi's schildering was ik blijven staan kijken, verrast door de harmoniserende aardkleuren – zij was beter in kleur dan ik. En hoewel ik haar niet eerder had durven aanspreken, zei ik: 'Wat goed... kleuren die bij jou passen!' Ik hoorde hoe het klonk als de observatie van een psycholoog. Een *guru*. Helmi keek even verrast naar mij op en verkende mijn gezicht. Zoals tegenover jongens in de Melkbar als het over politiek ging, was ik op zo'n moment niet onzeker. Toch was ik daarna vlug doorgelopen, terug naar mijn plaats.

Maar nu legde Helmi haar tas op een lege stoel aan de andere kant van mijn tafeltje. 'Moj! Mag ik bij jou zitten? Even naar toilet, hoor, zo weerom!' Ik glimlachte, zei niets. Zij deed een beetje druk – moederlijk praktisch in het halen van koffie voor ons beiden, het draaien van een jointje, bedeesd kwebbelend met haar zwoelheze stem, omdat zij zoals ik nu toch verlegen werd. Ik veronderstelde dat zij haar vrijers het initiatief liet nemen, die waren dat gewend, wij niet. Maar wij voelden ons bij elkaar op ons gemak, merkte ik, in het besef dat wij toch geen paar zouden worden, wij hoefden geen indruk op elkaar te maken, onze overgevoeligheid, verlegenheid en onhandigheid waren tussen ons geen probleem.

'Jij blijft altijd zo rustig en stil...' zei ze glimlachend, onderzoekend. 'Heb je een meisje?'

'Och... ik moet de meisjes een beetje op afstand houden, hè!' sprak ik, ernstig, ondeugend. Uitroepteken.

Helmi was een en al aandacht, hoofd schuin, lieve blauwe ogen in de mijne. Vraagteken.

'Nou ja,' begon ik, 'zo eens in de maand, bij volle maan, wordt in de ochtend regelmatig een meisje gevonden, hè, langs het Noorderdiep

of op een akker in de Ommelanden. Aangevreten door een wolf. Ik heb mijzelf niet in de hand, het overkomt mij in de nacht, en ik heb haar bloed nodig om weer een mens te worden als het licht wordt...'

'O..? Jij maakt grapjes! Ik zie jou wel in de klas, met Sjonnie, Pinnig en Job. Hoe jullie zitten te smoezen en de boel voor de gek houden. Maar dat lijken mij geen vrienden voor jou, jij bent anders...'

Dat had mij nog nooit iemand gezegd, en ik voelde me geveleid. Het was een verboden gedachte te menen dat je anders was, gevoeliger, slimmer, beter. Maar zo voelde het, al sinds ik een kleuter was.

Ineens had ik de behoefte toch indruk op haar te maken, en ik vertelde haar over vrienden in IJsz, lifttochten naar Amsterdam, mijn filosofieën – zo stoer en kinderachtig als haar vriendjes van de HBS. Ze luisterde naar mij zoals naar die oudere jongens en ik voelde hoe ik voor haar al gewoner werd. Zó dom.

Dan uit het niets was er zo'n HBS-er aan ons tafeltje, en onmiddellijk veranderde Helmi's openheid in gespeelde nonchalance, hippe praat. Zij gaf het jointje, dat wij al bijna hadden opgerookt, over aan hem, die half vriendelijk, half spottend op mij neerkeek en ging zitten, de rook ferm tussen ons in blazend als een beschieting. Gedrieën bekeken we een ogenblik het tafeltje. 'Ga je mee?' Hij stond op en drukte de peuk uit in de asbak. Ook Helmi stond op en verdween in een wolk die de rest van het cafetaria aan het zicht onttrok. Ik vond het niet erg, ik kende die jongen niet en wilde hem ook niet kennen.

Even buiten Pekel, op een fris grasveldje met wiegende zilverachtige bomen, tussen een veenbruin glanzend kanaal en een enkelbanige goederenspoorbaan, die het stadje sinds 100 jaren met het Westen verbonden, stond het huis van mijn pleegmoeder. 'Windklaver', was in witte houten letters boven één van de diepdonkerglanzende vensters gespijkerd.

Toen ik op de fiets kwam aanrijden, stond zij achter de nog wintergrauwe heg de was op te hangen, in haar bordeaurode lange jurk en wolkengrijs victoriaans schort met roesjes, dat statig zwierde in de milde lentebries. Zoals iedereen die haar ontmoette, was ik telkens onder de indruk van haar verschijning. Zij had iets Noord-Afrikaans mystieks als de reïncarnatie van een Egyptische faraose, vrouwelijk en knap, maar even oeroud en tanig, volks in haar denken, maar met een wijsheid van eeuwen ervaring. Ik was bang voor haar, wanneer ze boos was, maar kon mij als ideale moeder geen andere voorstellen dan Thekla.

Zij had mij onder haar hoede genomen, nadat ik, Alleen op de Wereld, vanuit het Westen was aangekomen en door wederzijdse kennissen in een kring van westerlingen, aan haar was voorgesteld – ik

besepte als verwarde tiener nauwelijks wat een voorrecht het was haar te leren kennen. Hoewel ik haar innerlijk aanbad, bleef ik stug in de omgang, zoals met iedereen. De angst voor afwijzing was sterker dan het verlangen steun te vinden bij iemand bij wie ik mijzelf zou mogen zijn. Angst voor hoon kende ik sinds ik naar de kleuterschool ging en van andere jongens had geleerd dat je moest kunnen vechten en voetballen en nooit mocht toegeven. Je ware ik verborgen houden was mijn tweede natuur geworden.

In Thekla's huis, waar zich op zaterdag een bont groepje kunstenaars en alternatievelingen, voornamelijk medewesterlingen, rond haar keukentafel schaarde en bij koffie of bier de wereldpolitiek besprak, zat ik er stil bij en maakte ik hoogstens op gepaste momenten mijn grapjes – waarom ik gewaardeerd werd, zoals op school, gelukkig ook door meisjes en door Thekla. Mijn gevatheid was mijn alibi.

Ze keek mij schalks aan, toen ik mijn fiets tegen de muur had gezet en op haar kwam toegelopen. Er was iets explosiefs in haar houding, en hoewel zij driemaal mijn leeftijd had, iets jeugdigs, wat haar tijdloos maakte en des te mooi. De Volmaakte Vrouw, als Boukje er niet geweest was. Haar man, Kapitein Rob, was naar zee. Haar dochters waren lopen met de hond, bij de spoorbaan, ik had hen vanuit de verte zien gaan. Onmiddellijk begon haar tover mij te omstrengelen als vliegende narcisgele linten en af te leiden van mijzelf, wat altijd tegelijk aangenaam en een beetje verontrustend was.

'Laat me je handen eens zien..!' gebood ze, terwijl zij een sloop uit-sloeg in de geluidloos om ons heen spoelende voorjaarswind. 'Zijn ze schoon?' Ik staarde onnozel naar mijn opgehouden handen. 'Was ze binnen maar even, dan kun je me helpen. En doe je trui uit, schat, de sigarettenwalm slaat ervan af. Misschien moet je maar even een schort voordoen, hè!' In lichte paniek ontmoette ik haar veroverende blik, om te zien of zij het meende – zij zag met zichtbare voldoening dat ik bloosde, en lachte. Even later reikte ze mij de punt van een laken en hingen we samen de rest van de was op. Toen we naar binnen gingen vertelde ze wat zij die dag had meegemaakt, zoals ze dat altijd deed. Misschien omdat ik altijd luisterde.

Thekla werd in de buurt door traditionele Veenkoloniale als een exotische vreemdelinge beschouwd, maar de mannen waagden het graag een praatje met haar te maken, uit een mengeling van gefrustreerde zin voor avontuur en domme boeregenilheid, waarvan Thekla zich zeer wel bewust was. Sommige Pekeler echtgenotes zagen haar daarom als een bedreiging, al wist iedereen dat zij de Kapitein trouw was. Andere vrouwen zagen de vrijgevochten Hollandse met spijtige jaloesheid als een onbereikbaar rolmodel. Enkele bewon-



derden Thekla openlijk, wat de conservatieve mannen stak. Zo was mijn stiefmoeder vriendinnen geworden met een paar aarzelend uit hun schulp kruipende huisvrouwen uit de buurt, die ik soms schaterend en met glunderende gezichten aantrof in de keuken – waar Thekla hen bevrijdde van de bekrompenheid waarmee zij waren opgegroeid, door zelf nog het hardst met hen te lachen om haar eigen vrolijke commentaar op hun bittere klaagzangen.

Zij vertelde hoe één van de oudere buurmannen op haar was toegeslenterd, toen zij vanochtend op het veldje stond te wachten op de hond, die in het gras verderop zijn behoefte deed. ‘Met die klep van zijn pet op zijn neus, zodat je zijn ogen niet zag, handen diep in zijn zakken, een natte peuk in die zure muil van hem, begon ie mij de les te lezen, de patjepejer! Dat ik maar iedereen in huis haal en zijn *wief* op gekke gedachten breng. *”Joe met joen ‘Ollandse gedount’n!”...*’ Ze smaalde triomfantelijk.

Ik keek toe, terwijl zij al vertellend de tafel dekte, met een zorgvuldigheid en zin voor ordening en stijl, die haar adellijke afkomst verrieden. Hoewel haar vader automonteur was, haar moeder zoals zijzelf huisvrouw. Thekla leerde mij altijd een schoon tafellaken te gebruiken en messen, met de scherpe kant naar binnen, aan de juiste kant van het bord te leggen. Van de ongewassen zwerver die ik was toen ik bij haar kwam, had zij een middelbare scholier van Mijn Tijd gemaakt. Dat wil zeggen, dat ik er uitzag als een hippiejongen – met haren tot op mijn schouders, in een huidstrakke, vale versleten spijkerbroek met opgezette lappen, in suède rijglaarzen, *tiedye* geverfd T-shirt en een hesje dat Thekla voor mij genaaid had uit een oer-Nederlands, geelbruinrood tafelkleedje met een oosters patroon.

Zij was minder gesteld op de kuitlange tweedehands bontjas die ik de hele winter gedragen had, en die ik de vorige zomer had gekocht op het Amsterdamse Waterlooplein, met Rollie. Met ieder 25 gulden op zak, een blokje hasj en een gezamenlijk pakje ‘*sjek*’, liftten wij vaker naar het Westen, om *bootlegs* te kopen, illegale platen met onofficiële opnamen van onze muzikale helden, Dylan, Bowie, The Who, die voor een tientje per plaat onder de toonbank verkocht werden. Overnachten deden we voor 2,50 in een *sleep-in*, waar je met honderd anderen op matrassen op een betonnen vloer lag, terwijl er de hele nacht muziek bleef spelen. Slapen deed je zo een of twee nachten niet, dat maakte niet uit. Er thuis over vertellen deed ik niet – en Thekla vertrouwde mij.

Ze had ook niets gezegd van de bontjas, toen ik ermee thuiskwam – zij zag erop toe dat ik schoon was en schone kleren aantrok, en als ik iets aanhad dat haar beviel, prees ze mij. ‘Door er goed uit te zien maak je de wereld ook aantrekkelijker voor anderen, dat ben je ver-

plicht, tenminste zolang je in mijn huis woont!' vond ze. Zij en haar dochters, die jonger waren dan ik, spraken graag over kleren. Vrouwenpraat, die ik fijn vond om te horen, maar waarover ik niets wist of durfde te zeggen.

Thekla roerde in de pan soep die op het fornuis stond te pruttelen, en ging half spottend, half boos nog even door over de buurman, die de buurt had gerapporteerd hoe zij middenin Pekel vanuit het open raam van de Lelijke Eend had zitten roken, terwijl ze voor een winkel op haar jongste wachtte. 'Het "hoort niet" dat een vrouw rookt in het openbaar!' Ze draaide zich om naar mij, om mijn reactie te zien, mijn stille bewonderende blik voor haar superieure vrouwelijkheid, in haar samenspel tussen fatsoen en rebellie. Het was niet duidelijk wat wij eigenlijk voor elkaar voelden – ook Thekla sprak weinig uit, omdat haar generatie niet over gevoelens sprak. Ik omdat ik te jong was, nog te onzeker en verward.

Ik stommelde de smalle trap op naar de zolder, naar mijn kamertje, om nog even voor het eten alleen te zijn met de herinneringen aan Boukje en Helmi van die middag, en om een blik te werpen op de tekenstrip waaraan ik werkte – een aflevering van 'De avonduren van Sjon Dinkela'.

*...in 1984*

Aan het eind van de middag joeg een Mark IV Spitfire door donkere wolken boven Europa. De piloot, in zijn krakende leren pak en vliegeniersmuts, genoot van de prestaties van zijn vliegmachine: de onovertroffen wendbaarheid dankzij het direct reageren van de vleugelkleppen op zijn hand aan de stuurknuppel, en de betrouwbare V-12 Rolls Royce Merlin-motor, die twee meter vóór hem de transparante propellerschijf de lucht deed doorklieven. Er ging geen andere oorlogsjager boven de Spitfire!

In het spookachtig schemerende wolkenlandschap lichtte een bliksemschicht op, en verderop nog één, diffuser. De motor overstemde het donderen, maar Sjon wist dat hij de hel binnenvloog, hier woonde de duivel. Toch was hij tot in elke vezel van zijn lichaam even opgetogen als alert, vrij van aardse trivialiteiten, de alledaagse verantwoordelijkheidjes en verplichtingen, onbeduidendheden. Hier vond plaats waar alles om draaide, de strijd tussen Goed en Kwaad.

Maar weinig mannen hadden de moed uit vrije wil de hel binnen te gaan. Miljoenen jongens, onverwachts bij hun moeders vandaan geroepen, werden door machthebbers, dictators en democratisch gekozen politici, demagogen, kerkvaders, ambtenaren en legerleiders, de oorlog ingejaagd om een gruwelijke dood te sterven of voor het

leven te worden verminkt. Slechts enkelen van hen werden niet beheerst door de natuurlijke angst van brave jongens, uit alle landen, die iets anders hadden moeten worden dan soldaat. Alleen de luchtmachtpiloten van de RAF en de Luftwaffe hadden het lef, als elkaars gelijken en elkaars tegenspelers, zij zochten het gevaar. Zoals wanneer zij appels stalen bij de boer, leraren sarden op school en meisjes verleidden tot een kus. Onbevreesde jongens, zoals Sjon Dinkela.

Ik, de tekenaar, was geen held. Met afschuw en fascinatie bekeek ik de zwartwit filmdocumentaires over de Grote Oorlogen en de koloniale strijd in Indonesië en Vietnam, en was ik mij ervan bewust dat ik in die situaties verlamd zou raken van weezin, en zou proberen ongezien weg te kruipen. De harde werkelijkheid ervan deed mij er vol zelftwijfel en even geboeid als beklemd naar staren.

Sjon wist dat ik zijn moed niet bezat, wat voor hem mijn intellectuele voorsprong compenseerde, zodat hij toch mijn gezelschap zocht. Maar eigenlijk begreep ik niet waarom wel vaker stoere jongens mij duldden. Ik stal geen appels, durfde geen meisje aan te spreken, en als ik in de klas een leraar tegensprak, wat voor Pekeler verhoudingen gewaagd was, werd ik rood en zat ik zwetend in de schoolbank. Alleen mijn overtuiging dat ik gelijk had deed me dan de mond roeren.

Sjon had geen overtuiging nodig. Voor Britse en Duitse luchtmacht-piloten deed het er niet toe wie er gelijk had, elke oorlog bracht hen avontuur. Mij stripverhalen. In mijn schoolschriftjes tekende ik met balpen, maar voor een luchtgevechtscène nam ik tekenpapier waarop met graffietpotloden, in zachtheid oplopend van HB tot B3, grijschakeringen te maken waren. Dat die losse vellen papier niet in de schriften in te passen waren, maakte niet uit, ik tekende alleen voor mijzelf, en behalve ik zagen hooguit Rollie en Sjon het resultaat.

Boven een antracietgrijze wolkenmassa, in de vuilgele leegte van de open lucht erachter, doemden plotseling drie Messerschmidt-jagers op – hoekiger dan de Spitfire, als uit een gotisch vormgegeven, buitenaards rijk, uit een ander tijdperk. Sjons mond vertrok tot een grijs in zijn eeuwige drie-dagen-stoppelbaard.

De Duitse Messerschmidts waren krachtiger dan de Britse Spitfires en Hurricanes, maar minder soepel te besturen. Daarbij waren nazipiloten gedrild in zelfoverschatting en roekeloosheid. In een opvoedingssysteem dat elk vermogen tot kritische beschouwing de kop in drukte, bestond ook geen zelfkritiek. Daar heerste de angst alleen te komen staan. Daarom blufte elk groepslid, tegenover de rest van de groep en zichzelf, dat hij of zij een modellid was, foutloos, in zijn of haar uniform. Britten waren anders, die hadden er geen moeite mee ergens alleen voor te staan – zoals Sjon en ik.

De Duitsers braken volgens instructies uit formatie, om de vijandelijke jager van drie kanten aan te vallen. Sjon trok de Spitfire op tot boven de wolken, tegen een electrisch wit geladen firmament waar alle kleur uit weggetrokken was en elke ruimtelijke oriëntering ontbrak. Het brullen van de motor overstemde ieder ander geluid, alles kwam nu aan op direct zicht op de vijand en op het moment.

Eén van de Messerschmidts was Sjon gevolgd, maar dook nu vóór hem, van onderen op uit de grauwe nevel, omdat hij eenvoudigweg te snel ging. Sjon dook naar omlaag en kwam achter het nazi-toestel uit. Onmiddellijk liet hij één van zijn vleugelgeschutten salvo's afvuren. De kogels trokken een wit lichtspoor tegen het grauwe wolkenmassief waarop zij toevlogen, tot aan de Messerschmidt. Daar sloegen de vonken vanaf, terwijl de piloot opgeschrokken wegzwenkte. Tevergeefs, nog geen tel later explodeerde zijn brandstoftank, waarop het hele vliegtuig uit elkaar spatte in grote en kleine stukken.

Sjon hoorde niets van de klap bij het loeien van zijn eveneens wegdraaiende toestel, maar hemel en wolken lichtten op, terwijl brokken als zwarte silhouetten uit de vuurflits waaiden – een fantastisch gezicht en in een oogwenk voorbij. 'Sal wèl!' mompelde Sjon Dinkela met zijn Veenkoloniale tongval, verrast als een toeschouwer.

Maar hij was alweer met zijn aandacht bij de twee overige jagers – het zowel naargeestige als geruststellende huilen van zijn eigen kist bewerkstelligde een vorm van verdoving waarin hij als vanzelf handelde. Toch ervoer hij dankzij de onmiddellijke bewegingen van het toestel op zijn sturen, zowel als aan het schudden en trillen van de constructie waarin hij zat, dat hij in een relatief simpele uitvinding, honderden meters hoog door de lucht joeg, met niets om op te vertrouwen dan het ontwerp van de Spitfire, de kunde van de constructeurs en zijn eigen tegenwoordigheid van geest – maar Sjon Dinkela had geen moeite daar al zijn kaarten op in te zetten, een durf waarom ik hem benijdde.

Intussen hadden beide kameraden van de uit het leven gerukte piloot moeten toekijken, maar nu kwamen zij met gierende machines, in bogen, van twee kanten op Sjon toegeraasd. Uitzinnig van woede en verdriet, konden zij niet anders dan uit zijn op wraak.

Maar op het moment dat hun boordmitrailleurs ratelden, verdween de Spitfire in een wolk, en was het aan hun kwaliteiten als Luftwaffe-jagers te danken dat zij nog maar net elkáár wisten te ontwijken.

Sjon hoorde, nadat hij het gas had losgelaten, waardoor zijn motor stilviel, hoe achter hem een reeks kogels tikkend als hagelstenen de dunne behuizing doorboorde, zonder veel schade aan te richten. Hij liet zich zakken uit de duisternis die hij was ingezeild, als een vogel met stilgehouden vleugels. Maar onder de wolken was het nu don-

kerder dan erboven en een zware slagregen roffelde op de cockpit-koepel. Daarentegen vulde het zwartwitdecor zich weer met kleuren, als een aquarel in sepia, oker en legergroen. Sjon liet het ronken van de Rolls Royce Merlin aanzwellen en trok weer op door de wolken, tot in de mistige oneindigheid. Innerlijk kalm, bleef hij om zich heen spieden. De waterdruppels, die even het zicht hadden belemmerd, glibberden racend van de cockpitruit.

Ik keek op en wisselde de plaat op de draaitafel. Bowies nieuwste, 'Diamond Dogs' (1974), had verklankt wat ik had gevoeld bij het tekenen. Muziek en teksten waren op verleidelijke wijze *unheimisch*, als in een vooroorlogse horrorfilm, en tegelijk kunstzinnig hip, refererend aan Huxley en Orwells sombere toekomstvisies van dictatoriale, technocratisch beheerste samenlevingen. David Bowies composities waren geen eenvoudige *popsongs*, maar knappe mengelingen van stijlen, aansprekend dankzij verrassende melodieën die zowel herinnerden aan Kurt Weil, The Beatles en Tamla Motown-soul, als aan uitgesponnen *symfonische rock* van King Crimson en Genesis en de koele artistieke righeid van The Velvet Underground – alle óók mijn favorieten. Op 'Diamond Dogs' bespeelde Bowie, op de bas en drums na, alle instrumenten zelf, en etaleerde hij als gehuwde hetero zijn sexy, androgyn superego van eerdere platen – die Rollie en mij voor hem hadden ingenomen. Alles aan hem was provocerend, futuristisch en ongepast en toch volmaakt als schilderijen van Rembrandt op muziek van Bach, klassieke schoonheid. David Bowie was als de Nieuwe Mens compleet, hij leefde het personage dat hij speelde en werd wie hij wilde zijn. Zoals Rollie en ik wilden zijn: vrij om te worden wie je was in je gedachten.

Nadat ik de zwarte plastic schijf in de hoes had geschoven en weggezet, legde ik 'Atlantis' (1973) van Earth & Fire op. Hoewel het thema van dat album vergelijkbaar was – de ondergang van het mythologische rijk Atlantis –, brachten de even originele en afwisselende, maar lichtere melodieën, mij in een lichtere stemming. Ik had Sjon nog een spannend moment willen laten beleven, met nog meer destructie en geweld, maar dat lukte deze middag niet meer. Ik liet mij vervoeren door de sprankelende muziek van de grammfoonplaat, en bleef luisteren tot Thekla mij van onderaan de trap riep voor het eten.

Ik was aan huis bezorgd in een kartonnen doos met bruin pakpapier eromheen, bijeengehouden door dun vliegertouw. Ik brak door karton en papier naar buiten – en zat in 1974, tussen herinneringen aan mijn kindertijd, levenslang bezig geboren te worden.

*Ze heeft mijn hart gestolen, oho,  
kijk uit voor het Gängstermeisje,  
die dief is lief!*

De volgende morgen lag het Winkler Prins College als een reusachtig stenen monster, onder een grijze hemel tegen de aarde gedrukt, te wachten op de kinderen van Pekel. Het was er stil, geen wind bevoogde de nog bladloze bomen aan het schoolplein. In de omliggende huizen kwam traag en met tegenzin het dagelijkse leven op gang, een uur voor de meeste mensen de straat op gingen. Alleen een frisse hulp in de huishouding fietste voorbij, een hoofddoek om, schort voor onder de lange regenjas die vanaf het strak aangehaalde ceintuur openwoei. Eén hand losjes in de jaszak, de andere zeker aan het stuur.

Zij keek op de klok van de oude schooltoren en herinnerde zich de tijd dat zij 's ochtends naar dit plein kwam om met vriendinnen een sigaretje te roken, en voor de rest van de dag door het gebouw verslonden te worden. Ze huiverde, en hoorde plotseling de stilte. Omkijkend, terwijl ze doortrapte, besepte zij hoe leeg de straat was, dat er niets bewoog behalve zichzelf. Nog eens richtte ze haar blik op de torenklok, die op dat ogenblik, mèt haar in een wereldwijd vacuum gezogen werd... Gedurende één oneindige seconde werd het meisje overweldigd door een vreemde kinderlijke angst, tot de muur boven de schoolingang met een schorre klap openbrak en de bodem waarop Pekel gebouwd was, beefde – de 100-jarige monumentale gevel van de school spleet, baksteen, beton en balken kotsend, donderend doormidden. Puin, houtwerk en meubilair werden over het pleintje geslingerd, braken door boomkruinen en doorboorden huizen aan de overkant van de straat. De toren zakte als een oude man rochelend in elkaar en verdween in een opstijgende vuile wolk tussen de resten van de school. Alleen beide zijvleugels bleven door chaos van elkaar gescheiden overeind. Gelijdelijk verstierf het neervallen van brokstukken, splinters en gruis, in een plots ontbrandde ochtend.

Er klonk gegil in een huis aan de overkant, waarvan de vensters in holle gaten waren veranderd. Een man kwam met de armen zwaaiend uit een opengeblazen voordeur, bloedend aan zijn hoofd, steunend van pijn en schrik. Ook uit andere huizen stommelden burgers van Pekel, aangeslagen, roepend, naar buiten. De gruiswolk trok intussen over het plein, naar de straat, en bedekte alles met een vuilgele neerslag.

De huishoudhulp op de fiets leunde tegen één van de drie majestueuze eiken tussen het schoolplein en de straat, trillend en hoestend, met één voet op de stoeprand, de andere op een pedaal – zij was niet door het rondvliegende puin geraakt, de brede, oeroude boom had haar beschermd.

Niemand hoefde vandaag naar school. Ik zat op mijn kamertje en tekende. De dag verliep in zwartwit, weg van de wereld, zonder tijd of plaatsbepaling. De Zeven Dagen van de Week hadden elk een eigen stemming en agenda – dwingend op schooldagen, maar mogelijkheden biedend op dagen dat je vrij was, en de werkelijkheid werd wat jij er zelf van maakte. Wat Ertoe Doet in het Leven vond plaats in te weinig vrije tijd. Maar nu was het op de vrijdag al zaterdag en morgen werd het dat nog eens, zodat er meer tijd ontstond voor mijzelf, om te doen wat ik wilde, als ik iets wilde.

Naast mijn tafeltje daverde de klassiekachtige rock van Jethro Tull uit het goudgeel bekleedde front van de jaren '50 Grundig-radio:

*Everyday there's someone asking  
What is there to do, should I love or should I fight,  
is it all the same to you?*

*No, I say, I have the answer proven to be true  
But if I were to share it with you,  
you'd stand to gain and I to lose*

*So I've got nothing to say*

In de giftige mist van tabaksrook en een roes van alcohol, waren de heren in het zaaltje uiterlijk inwisselbaar geworden. Allen in dezelfde donkere maatpakken, witte overhemden en stropdassen, onder strakke gezichten, kortgeknipt en gladgeschoren, verrieden zij niet wat zij dachten of waar zij voor stonden, anders dan voor burgerfatsoen, moderne zakelijkheid en industriële orde. Dat was nu meer dan 100 jaren de wijze geweest waarop de economie gediend werd, zonder aanzien des persoons en vrij van waardeoordelen, moraal of geweten. Des te efficiënter zaken werden gedaan, des te welvarender werd het land en rijker de elite van zakenlui en bestuurders, van welke politieke signatuur ook. Daarbij was de Beperkte Democratie het spel dat de schijn van volksinvloed hooghield, als de effectiefste manier om bestaande verhoudingen te bestendigen en sluimerende onrust en verzet in de kiem te smoren. Zo was de politieke situatie, sinds het mislukken van de vestiging van de Totalitaire Staat, de samenleving als machine, waarin mensen radertjes in het geheel werden, uitwisselbaar tot en met 'de Vader': een sentimenteel vereerde leider, die in het verborgene uitgekozen en gestuurd werd door de hoeders van het systeem. De Kapitalistische Dictatuur – zoals die in de Warme Landen gepraktiseerd werd –, zou het ultieme economi-



sche succes zijn geweest, als niet met de opvattingen van Isaac Berlin een humaner stelsel was geïntroduceerd, dat op geraffineerdere wijze revoluties en subculturen tegenging, of die tenminste wist in te dammen: een door het systeem toegestane Beperkte Vrijheid van het Individu.

Voordeel van Berlins *negative freedom* was, dat het in een schijnbare democratie gemakkelijk werd om oningewijde zakenpartners en politici te laten optreden, die zich uit idealisme inzetten voor verandering, zonder hen de mogelijkheid te geven om daadwerkelijk iets te veranderen. En omgekeerd, criminelen binnen te halen, als heiligen, missionarissen, circusdirecteuren of presidenten, door marktgestuurde keuzevrijheden op te voeren, gecontroleerd door dezelfde verborgen bazen als vanouds. Tot tevredenheid van de meerderheid onder de bevolking, zolang die een materiele bevrediging verkoos boven *positive freedom*, de idealen van de Franse Revolutie en Individuele Zelfbestemming, impulsen van de Verlichting.

Tenminste zolang een nietszeggende burgerij zich door de nieuwe, alomtegenwoordige industriële media liet vormen tot een voorspelbaar publiek, dat bij verkiezingen vertrouwde op de traditionele orde en het gepresenteerde aanbod. Voor verkiesbare ereburgers, politici en zakenlieden was het dan ook zaak zich te presenteren, of te *verkopen*, als 'verlicht en vrijheidslievend' en 'modieus progressief', maar in het verborgene invloed en macht van hun elite te bestendigen, als dienaren van duisternis en dwang, conservatief.

Na de bomaanslag op het Winkler Prins College, waren de tien heren van 'de Tien' haastig bijeengeroepen voor overleg, in de kantine van de Pekeler Boys – het praktisch ingerichte, grijsgeverfde zaaltje keek aan één kant uit op het voetbalveld, aan de andere kant op een kanaaltje, een zijarm van het Noorderdiep, met aan de overzijde de aardappelmeelfabriek ABC. De middelgrote, landelijk geörienteerde onderneming, waarin de Tien belangen hadden, was berucht om de vervuiling van het water in en rond Pekel, als gedurende de aardappelcampagnetijd de oogst werd verwerkt tot aardappelpulp en vervolgens tot aardappelmeel, en tenslotte tot afval, rottende eiwitten, die geloosd werden op het Veenkoloniale kanalenstelsel. Ook in de voetbalkantine had de allesdoordringende rotlucht die van weemakende opgekookte koffie overheerst – maar de stank was sinds kort enigermate teruggedrongen, en het was nu geen campagnetijd, vandaag overheersten sigarendamp, sigarettenrook en de muskusnevel van *aftershaves*. Borrels en bier, al zo vroeg op de dag, maakten de tongen los en bewerkstelligden een ongedwongen atmosfeer. Naast de Tien, waren er ambtenaren van de Kamer van Koophandel, landelijke veiligheidsfunctionarissen en enkele buitenlandse adviseurs

aanwezig.

'Vuurwerk!' schamperde Zebedeus Flambooy, rector van het Winkler Prins en voorzitter van het Genootschap van Tien, temidden van een groepje clubleden, zoals hij al zijn betogen inzette met een grap, om een dynamische persoonlijkheid neer te zetten. 'Hèhèhèhè, Pekel is het economisch jaar explosief begonnen, hè!' Hij pauzeerde even, om zijn gehoor welwillend te zien grijnzen. 'Maar... wij zijn vooral geschokt. Niemand verwacht dat zoiets in een gemeente als de onze plaatsvindt!' De gezichten verstrakten en men staaarde een ogenblik ernstig in de halfvolle glazen in de handen. 'Onze gedachten gaan uit naar de slachtoffers, gewonden en bewoners wier huizen verwoest zijn. En naar de leerlingen, die voorlopig hier op het sportterrein in noodbarakken zullen worden ondergebracht!'

'Proost!' De ABC-directeur, wiens gezicht en handen zo grauw waren als zijn pak, als oude aardappelen, hief het glas. De aanwezigen herinnerden zich woorden van dezelfde strekking van de rector, op de persconferentie voor kranten, radio en televisie, eerder vandaag. De heer Flambooy had zich als coryfee bewezen, in de hoedanigheid van woordvoerder van het Comité van Daadkracht. Dat was door de burgemeester ingeroepen om orde op zaken te stellen – zelf had de burgemeester zich zo onmachtig en krachteloos betoond als burgemeesters waren, zodra meer gevraagd werd dan de holle frasen ter promotie van de stad of ter ere van een inwoner. Het 'burgervader' worden was een pensioensvoorziening voor politici die hadden gedaan wat er van hen verwacht werd. Echt besturen deed een burgemeester zelden – die van Pekel was nu ook niet aanwezig, niemand herinnerde zich zelfs zijn naam of hoe hij eruitzag.

'Terzake, heren!' Flambooy trok zijn aanvoerder-van-het-team-gezicht, opgewekt en beslist, en omdat hij zijn stem verhief zwegen nu geleidelijk alle aanwezigen in het zaaltje. 'De zaak wordt door de regering hoog opgenomen. En ook internationaal wordt er naar Pekel gekeken. Wij zijn verheugd directe steun te ontvangen van inlichtingendiensten van overzee en van onze oosterburen. De heren Rocket en Rakete zijn u bekend van eerdere bijeenkomsten, waarop wij de kwesties oppakten van Amerikaanse dienstweigeraars, die via onze Veenkoloniën naar Zweden worden gesmokkeld, en van Duitse terreurbendenleden, die in Pekeler dreven onderdak vinden bij het zogenoemde 'Rode Kommando'. Ontwikkelingen, dat hoeft ik u niet uit te leggen, die risico's vormen voor de algehele rechtsorde en stabiliteit van het land en van ons aller Pekel in het bijzonder. Er zal daadkrachtig moeten worden opgetreden. Dat gebeurt nu al, verzeker ik u, zoals politie, Binnenlandse Veiligheidsdienst en onze buitenlandse gasten u zullen berichten!'

*I've got nothing to say*

De Amsterdammer lag op zijn rug voor het brede zwartleren bankstel, tussen de scherven van het glazen bijzettafeltje, zijn ogen open, maar dof, in de stilte van de chique woonkamer – een vlieg zoemde over hem heen, kwam terug, en landde cirkelend bij het geronnen bloed op zijn witte overhemd. Uit vijf gaten in het zware gespierde lijf was het leven weggelekt, de nacht na de ochtend van de explosie in Pekel, terwijl de man gorgelend en piepend het plafond had zien vervagen. Hij had verbaasd gekeken – zijn moordenaar had het hem aangezien. En terecht, een grote morsige vent met ruigbehaarde armen, opdringerig in zijn praat en zijn mannenluchtjes uit flesjes, die alles onder controle had gehad, was overhoogeschooten of het niets was. En het was niets geweest, een incident. Hijzelf had immers behalve geld niets belangrijk gevonden. 'Je leeft om te genieten!' had hij zo dikwijls geroepen, glas in de ene, sigaar in de andere hand. 'Dood gaje toch!'

Zijn echtgenote, in opzichtige dure mantelpakjes, geblondeerd permanentje en opgeverfde gezicht, had de beurse plekken die hij haar sloeg, verborgen gehouden met gespeelde vreugde over zijn succes als ondernemer. Nu lag ook zij, kilometers bij hem vandaan, languit in haar eigen bloed, met een ijselijke grimas op haar droevig gelaat, op de plavuizenvloer van een Veenkoloniaal bordeel.

De kerel die een kogel door haar heen had gejaagd, sloot even een gehandschoende hand rond haar kin en schudde haar hoofd, als om te zien of daar nog iets in zat dat eruit zou kunnen komen. Zijn bolle grijze ogen, in close-up, dwaalden van haar af, het zaaltje door. Voor hem was het allemaal maar theater of een film. Hij liet het lijk los en stond op. Zijn lange regenjas ritselde terwijl hij wegstapte, het podium af. 'Cut!'

'Eén dode en vijf gewonde'..!' kraste Meneer de Burg door zijn zaak. Alle gasten in de Melkbar staarden naar streekkrant de Nabode, die hij ophield – eigenlijk kon nog niemand geloven dat de school echt was opgeblazen, hoewel iedereen was wezen kijken. 'Een bijzonder krachtige bom...' las hij voor. En: 'Wie had iets te winnen bij zo een brutale daad?'

'Wij!' riposteerde Job, traag overeindkomend uit de houding waarin hij aan zijn *milkshake* had zitten lurken. Het rietje nam hij tussen zijn tanden mee omhoog, terwijl hij het als een dirigeerstokje op en neer bewoog, en in dezelfde maat zijn wenkbrauwen fronste en optrok, als een tekenfilmfiguurtje.

‘Nou,’ vond De Burg, ‘as die bom een uurtje later was afgegaan hadde’ jullie allemaal dood kunne’ weze’..!’ De hoge stem van de gepensioneerde leraar Nederlands kraakte nog net zo grappig als toen hij voor de klas had gestaan. Iedereen mocht hem, daarin was hij een uitzondering geweest op het Winkler Prins. En toen hij in de Kerkstraat zijn Melkbar was begonnen, om de Veenkoloniale jeugd van de straat en uit de kroeg te houden, maar ook omdat hij ze niet wilde hoeven missen, waren veel van zijn vroegere leerlingen er stamgasten geworden. Spijbelaars en jonge werkelozen, met pret en katrenkwaad in de zin, maar ook brave scholieren, al was het maar om er de pauze en vrije uren door te brengen met klasgenoten, en er de grappen voort te zetten die zij in de klas waren begonnen. Meneer de Burg was voor hen de opa die zij thuis niet hadden, nu opa’s en oma’s in bejaardentehuizen woonden – hij liet zich gebruiken, maar was ook onpartijdig, als op een aangename wijze boven de jongelui verheven. Als een levende herinnering aan veilige fatsoensnormen, die zij voor de zekerheid in hun achterhoofden bewaarden.

Vanzelfsprekend dronk Job zoals zijn kameraden liever het bier dat in de Melkbar niet getapt werd, maar daarvoor was het te vroeg op de dag. Zoals Sjon Dinkela was hij een leerling van De Burg geweest en net zomin als Sjon was hij onschuldig, maar Job was laf. Hij bleef op afstand als Sjon streken uithaalde, om daar achteraf met hem op te drinken en het verloop ervan, grinnikend en gnuivend, tot op de bodem uit te diepen.

Zijn kameraad liet zich dan maar met tegenzin uithoren, lurkte bedachtzaam aan zijn sigaret – en liet zijn kattenogen door de ruimte dwalen, langs de schoolmeisjes die kwetterend aan het raam zaten, met open schooltassen, boeken en schriften op de cafétafel, waar zij zich minder mee bezighielden dan met elkaars liefdesleven – ze waren altijd intiem, die meisjes, opgewonden, licht, levendig. Al waren ze ook altijd braaf. Juist daarom wenste Sjon tussen hen in te zitten, hun tinteling te voelen, hen te ruiken en op te lossen in de zang van hun stemmetjes. Een verlangen dat overging in lust naar Meina, zijn zachte, ronde, naar zweet en patchuli ruikende vriendinnetje uit de vormingsklas. Zodra hij aan haar dacht welke een ondeugende geilheid in hem op – die hem, terugkerend van zin in sex naar de werkelijkheid, van de weeromstuit zijn onderkoelde kwinkslagen deed maken, waar de anderen dan verrast om moesten lachen. Ik ook.

Vrijwel dagelijks troffen de kameraden elkaar in De Burgs Melkbar, waar zij hun koffie dronken en grapjes maakten met andere stamgasten. Zoals Pinnig, een kwetsbare smalle puber, die het talent had van de populaire homokomiek, maar jong genoeg was om onzeker te zijn over zijn eigen voorkeur, en graag het gezelschap van de

stoere jongens zocht. Sjon en Job duldden hem om met hem te kunnen keten, maar hoonden hem achter zijn rug.

Pinnig zat kwiek op zijn barkruk, knipperend tegen het zonlicht dat het glanzendwitbetegelde cafetaria binnenstroomde. Job gaf met de voet de maat aan van het barokmuziekje dat uit de luidsprekerboxjes jubelde, en staarde lodderig in de richting van Pinnig. Die beantwoordde Jobs blik met een spontane schaterlach. 'Toen ik gister die knal hoorde, dacht ik dat het de aardgasleiding was!' riep hij. 'Die is twee jaar'n terug onder de Schoolstraat en het pleintje 'legd deur 'n neefje van mij, dus ik zat er al op te wacht'n!'

Niemand lachte, omdat het gekwek van Pinnig werd onderbroken door de binnenkomst van een jongeman in een kreukelige, grauwe *trenchcoat*. Hij was kort en breed, ongeschoren, kneep onophoudelijk een oog dicht en had een brandende peuk uit een scheve mondhoek hangen. Stuffer.

'Ha!' jubelde De Burg, alsof langverwachte hulp in de nood was gekomen. 'En... is er nieuws?'

'Nieuws..?' deed Stuffer onverschillig. Hij wisselde de samenzweerderige blik die hij altijd paraat had, met Job.

'Stuffer...' groette Job gepast mat, omdat enthousiasme niet bepaald stoer was.

Meneer de Burg bleef glimlachen. 'Over de bom, natuurlijk!'

Stuffer grijnsde en schoof op de kruk naast Job. 'Eerst koffie!'

Hij was vorig jaar als zestienjarige gerecruteerd door overrijverige CIA-beambten, die in de Veenkolonien waren opgedoken nadat bekend was geworden dat leden van terreurorganisaties van over de grens onderdoken in de schimmige gehuchten ten oosten van Pekel. De voor niets terugdeinzende Stuffer, die het gebied kende als zijn broekzak, had zich vervolgens opgewerkt tot sergeant in het Amerikaanse leger. Hoe en waarmee, bleef zo duister als de gedragingen van Sjon Dinkela, waar Sgt. Stuffer sinds de kleuterschool een innige kameraadschap mee onderhield. Hij ging niet langer naar school, had geen werk, maar altijd geld genoeg, droeg onder zijn *trenchcoat* een staalecht zwart dienstpistool, en wist meer van wat er gaande was dan de politie van Pekel, of de burgemeester, die hij 'een worm' noemde. 'Tja, de wereld is verdeeld onder de veiligheidsdiensten en het bedrijfsleven, hè!' sprak hij. 'Alleen de slimste en hardste kerels spelen mee. Maar het is geen spelletje, hè, het is altijd oorlog, overal...'

Meneer de Burg glimlachte daar om, voor hem was de oorlog voorbij sinds 1945. Job keek half ongelovig, half bewonderend, en Pinnig schaterlachte nerveus. Sjon, als hij er was, zweeg zoals gewoonlijk. In de Melkbar heerste altijd wapenstilstand, was het altijd middag-